

משל יותם – על מנהיגות ומנהיגים

מטרות: בחינת טיפוס מנהיגות, תפקידו של מנהיג, ושלטון דמוקרטי דרך עיון במשל יותם.

- סיפור גדעון-רקע למשל יותם – קריאת פרק ח'
 1. מי הדמויות?
 2. מה מבקש העם? מה משיב גדעון?
 3. מדוע מסרב גדעון להתמנות למלך?
 4. מה ה"פשרה" של גדעון? מה הוא מסכים לעשות כדי לעזור לעם?
- קריאת המשל ופירושו – קריאת חלק ראשון בפרק ט'
 1. מה המסר? כלפי מי הביקורת? (דמוקרטיה, אמונה באל, שלטון מוסרי)
 2. מי הן הדמויות במשל?
 3. למה נבחרו עצים אלו דווקא? (עצי פרי, שבעת המינים)
 4. האם יש משמעות לסדר הופעתם?
- הזית התאנה והגפן – מה היא התרומה של כל אחד מהעצים?

מתחלקים לשלוש קבוצות. כל קבוצה בוחנת עץ בעזרת קטעי המקורות.

 1. מה מיוחד בעץ זה? (זית- שמן, תאנה- פרי, גפן- יין)
 2. למה ניתן להמשיל את תרומתו של העץ?
חוזרים למליאה ומציגים משמעויות.
- שאלות על מנהיגות
 1. מה הביקורת המובאת במשל וכלפי מי היא מופנית?
 2. האם שליחות סותרת מנהיגות? האם שלטון בהכרח משחית?
 3. איפה אנחנו פוגשים את הדילמה שבין שירות ושליחות למנהיגות?
 4. האם יש ביקורת גם כלפי הזית התאנה והגפן? מהי?
 5. מה יכול לעזור לגפן לתאנה ולזית לקחת אחריות ולא להותיר את השלטון לאטד? האם פעולה משותפת יכולה לעזור?
- קריאת הנמשל – קריאת חלק שני בפרק ט'
 1. מה הנמשל? מי הן הדמויות? מי הוא האטד? מי הם הזית, התאנה, והגפן?
 2. על מה הביקורת? וכלפי מי היא מכוונת? האם הביקורת היא כלפי האטד = אבימלך או כלפי העצים שלא הסכימו לקחת את התפקיד?
 3. האם יש קווי דמיון למציאות שלנו היום? מי הם האטדים הזית התאנה והגפן של ימינו?
 4. האם קורה לכם שאתם מתלבטים אם לקחת תפקיד או משימה בגלל שאתם לא רוצים להפסיק משהו שאתם טובים בו? למשל לא להיות בצוות בכיתה בגלל חוג או מחויבות ללימודים? מה אתם עושים במצב כזה?
 5. מה קורה כאשר אנשים בעלי כישורים יכולת ורצון לשרת לא הולכים להיות מנהיגים?
 6. מדוע מסכימים העצים לקבל את האטד? מדוע מסכימים אנשים לקבל מנהיגות שאינה ראויה?
 7. איך יכולים העצים לשנות את המצב? מה יעזור להם להמשיך לעשות מה שהם טובים בו וגם לקחת אחריות? אולי הם יכולים לעזור זה לזה? לעבוד כצוות?

שופטים פרק ח' – העם מבקש מגדעון למלוך (רקע למשל יותם)

כב ויאמרו איש-ישׂראל, אל-גדעון, משל-בנו גם-אתה, גם-בנדך גם בן-בנדך: כי הושעתנו, מיד מדן. **כג** ויאמר אלהם, גדעון, לא-אמשל אני בכם, ולא-ימשל בני בכם: יהוה, ימשל בכם. **כד** ויאמר אלהם גדעון, אשאלה מכם שאלה, ותנו-לי, איש נזם שָׁלוֹ: כי-נזמי זהב להם, פי ישמעאלים הם. **כה** ויאמרו, נתון נתון; ויפרשו, את-השמלה, וישליכו שמה, איש נזם שָׁלוֹ. **כו** ויהי, משקל נזמי הזהב אשר שאל, אלף ושבוע-מאות, זהב--לבד מן-השהרנים והנטיפות ובגדי הארגמן, שעל מלכי מדן, ולבד מן-הענקות, אשר בצוארי גמליהם. **כז** ויעש אותו גדעון לאפוד, ויצג אותו בעירו בעפרה, ויזנו כל-ישׂראל אחריו, שם; ויהי לגדעון ולביתו, למוקש. **כח** ויפגע מדן, לפני בני ישׂראל, ולא יספו, לשאת ראשם; ותשקט הארץ ארבעים שנה, בימי גדעון. {פ}

כט וילך רבועל בן-יואש, וישב בביתו. **ל** ולגדעון, היו שבעים בנים, יצאי, ירכו: כי-נשים רבות, היו לו. **לא** ופילגשו אשר בשכם, לדה-לו גם-היא בן; וישם את-שמו, אבימלך. **לב** וימת גדעון בן-יואש, בשיבה טובה; ויסקבר, בסקבר יואש אביו, בעפרה, אבי העזרי. {פ}

לג ויהי, כאשר מת גדעון, וישבו בני ישׂראל, ויזנו אחרי הבעלים; וישמו להם בעל ברית, לאלהים. **לד** ולא זכרו בני ישׂראל, את-יהוה אלהיהם, המציל אותם מיד כל-איביהם, משיב. **לה** ולא-עשו חסד, עם-בית רבועל גדעון: ככל-הטובה-אשר עשה, עם-ישׂראל. {פ}

שופטים פרק ט' – משל יותם

א וילך אבימלך בן-רבועל שקמה, אל-אחי אמו; וידבר אליהם, ואל-כל-משפחת בית-אבי אמו לאמר. **ב** דברו-נא באזני כל-בעלי שקם, מה-טוב לכם--המשל בכם שבעים איש כל בני רבועל, אם-משל בכם איש אחד; וזכרתם, כי-עצמכם ובשרכם אני. **ג** וידברו אחי-אמו עליו, באזני כל-בעלי שקם, את כל-הדברים, האלה; ויט לבם אחרי אבימלך, כי אמרו אחינו הוא. **ד** ויתנו-לו שבעים כסף, מבית בעל ברית; וישכר בהם אבימלך, אנשים ריקים ופחזים, וילכו, אחריו. **ה** ויבא בית-אביו, עפרתה, ויהרג את-אחיו בני-רבועל שבעים איש, על-אבן אחת; ויותר יותם בן-רבועל, הקטן--כי נחבא. {ס}

ו ויאספו כל-בעלי שקם, וכל-בית מלוא, וילכו, וימליכו את-אבימלך למלך--עם-אלון מצב, אשר בשכם. **ז** ויגדו ליותם, וילך ויעמד בראש הר-גרזים, וישא קולו, ויקרא; ויאמר להם, שמעו אלי בעלי שקם, וישמע אליכם, אלהים.

ח הלוף הלכו העצים, למשח עליהם מלך; ויאמרו לזית, מלוכה (מלכה) עלינו. **ט** ויאמר להם, הזית, החדלתי את-דשני, אשר-בי יכבדו אלהים ואנשים; והלכתי, לנוע על-העצים. **י** ויאמרו העצים, לתאנה: לכי-את, מלכי עלינו. **יא** ותאמר להם, התאנה, החדלתי את-מתקי, ואת-תנובתי הטובה; והלכתי, לנוע על-העצים. **יב** ויאמרו העצים, לגפר: לכי-את, מלוכי (מלכי) עלינו. **יג** ותאמר להם, הגפר, החדלתי את-תירושי, המשמח אלהים ואנשים; והלכתי, לנוע על-העצים. **יד** ויאמרו כל-העצים, אל-האטד: לך אתה, מלך-עלינו. **טו** ויאמר האטד, אל-העצים, אם בצמת אתם משחים אתי למלך עליכם, באו חסו בצלי; ואם-אין--תצא אש מן-האטד, ותאכל את-ארזי הלבנון.

שופטים פרק ט' – הנמשל של משל יותם

טז ועתה, אם-בְּאֵמֶת וּבְתַמִּים עֲשִׂיתֶם, וּתְמַלִּיכוּ, אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ; וְאִם-טוֹבָה עֲשִׂיתֶם עִם-יִרְבֵּעַל וְעִם-בֵּיתוֹ, וְאִם-כְּגִמּוּל יָדְיוֹ עֲשִׂיתֶם לוֹ. **יז** אֲשֶׁר-נִלְחַם אָבִי, עֲלֵיכֶם; וַיִּשְׁלַח אֶת-נַפְשׁוֹ מִנְּגֹד, וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד מִדָּן. **יח** וְאַתֶּם קִמַּמְתֶּם עַל-בֵּית אָבִי, הַיּוֹם, וּתְהַרְגוּ אֶת-בְּנָיו שְׁבַעִים אִישׁ, עַל-אֲבוֹ אַחַת; וּתְמַלִּיכוּ אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ בֶּן-אַמְתוֹ, עַל-בְּעֻלֵי שְׂכָם, כִּי אַחִיכֶם, הוּא. **יט** וְאִם-בְּאֵמֶת וּבְתַמִּים עֲשִׂיתֶם עִם-יִרְבֵּעַל וְעִם-בֵּיתוֹ, הַיּוֹם הַזֶּה--שְׂמַחוּ, בְּאַבְיִמֶלֶךְ, וַיִּשְׂמַח גַּם-הוּא, בְּכֶם. **כ** וְאִם-אֵין--תִּצַּא אִשׁ מְאַבְיִמֶלֶךְ, וּתֹאכַל אֶת-בְּעֻלֵי שְׂכָם וְאֶת-בֵּית מְלוֹא; וְתִצַּא אִשׁ מִבְּעֻלֵי שְׂכָם, וּמִבֵּית מְלוֹא, וּתֹאכַל, אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ. **כא** וַיִּנָּס יוֹתָם, וַיִּבְרַח וַיֵּלֶךְ בְּאֶרֶץ; וַיֵּשֶׁב שָׁם, מִפְּנֵי אַבְיִמֶלֶךְ אַחִיו.

הזית

ח הלוֹדֶה הִלְכוּ הָעֵצִים, לְמִשְׁחַת עֲלֵיהֶם מִלֶּדֶד; וַיֹּאמְרוּ לְזֵיתָהּ, מְלוּכָה (מְלֻכָּה) עֲלֵינוּ.
ט וַיֹּאמֶר לָהֶם, הַזֵּיתָהּ, הִחְדַּלְתִּי אֶת-דְּשָׁנִי, אֲשֶׁר-בִּי יִכְבְּדוּ אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים; וְהִלַּכְתִּי, לְנוּעַ עַל-הָעֵצִים.

הזית גדל בארץ ישראל כעץ בר בגליל ובכרמל. גידול זיתים קיים בתרבויות צפון אפריקה ובדרום אירופה ועד למזרח התיכון. מחקרים מוכיחים כי הוא תורבת לראשונה בארץ ישראל ובלבנון. העץ ירוק עד, מאריך ימים ונושא פרי במשך עשרות שנים. הפרי נכבש, ירוק או שחור, והחל בזמנים קדומים מפיקים ממנו שמן. מאז ימי קדם ועד ימינו מצויים מתקני הפקה (בית בד על מתקניו).

- מה מיוחד בעץ הזית?
- מה טוען הזית שמונע ממנו למלוך? מהו השמן? מה הוא מסמל?
- למה הייתם ממשילים את תרומתו של זית?

למה נמשלו ישראל לזית?

לאמר לך:

מה זית אינו מוציא שמנו אלא על-ידי כתישתו, אף ישראל אין חוזרים למוטב אלא על ידי ייסורים.
מה זית. אין עליו נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אף ישראל אין להם בטילה עולמית-
לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

(עפ"י בבלי מנחות נ"ג ע"ב)

תאנה

י וַיֹּאמְרוּ הָעֲצִים, לְתֵאֵנָה: לְכִי-אִתִּי, מְלֶכֶי עָלֵינוּ. יֵא וַתֹּאמֶר לָהֶם, הֲחִדְלֹתִי אֶת-מִתְקִי, וְאֶת-תְּנוּבֹתַי הַטּוֹבָה; וְהִלְכְתִּי, לָנוּעַ עַל-הָעֲצִים.

עצי תאנה צומחים ליד מעינות ונחלים בארץ ישראל, ומהם פותחו התאנים התרבותיות. התאנה מבלבת באביב ומצמיחה פגות - תפרחות סגורות בצורת כדור, המתפתחות לפרי התאנה. בתוך הפגה מצויים פרחי זכר ופרחי נקבה, והפרייתם נעשית על ידי צרעה קטנה שאינה נמצאת בארץ. ריבוי התאנה נעשה באמצעות ייחורים. פירות התאנה מבשילים במשך הקיץ, והם נאכלים חיים, או נכבשים לדבלים, ואלה יכולים להישמר למשך שנה ויותר. במשק הקדום הייתה לתאנה חשיבות רבה, אך עם ריבוי הפירות במשק המודרני היא ירדה מגדולתה.

- מה מיוחד בעץ התאנה?
- מה טוענת התאנה שמונע ממנה למלוך? מהי מתיקות? מה היא מסמלת?
- למה הייתם ממשילים את תרומתה של התאנה?

נמשלה תורה לתאנה:	ולמה נמשלה תורה לתאנה?
כל הפירות יש להם פסולת.	שרוב האילנות - הזית, הגפן והתמרה
תמרים יש בהם גרעינים,	נלקטין כאחת.
ענבים יש בהם חרצנים,	והתאנה נקלטת מעט מעט.
רימונים יש בהם קליפות.	כך התורה: היום לומד מעט ולמחר הרבה,
אבל התאנה כולה יפה לאכילה	לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא
כך דברי תורה.	בשנתיים.
(ילקוט שמעוני)	(במדבר רבה כ"א)

גפן

יב ויאמרו העצים, לגפן: לכי-את, מלוכי (מלכי) עלינו. יג ותאמר להם, הגפן, החדלתי את-תירושי, המשמח אלהים ואנשים; וְהִלַּכְתִּי, לְנוּעַ עַל-הָעֵצִים.

גפן היין היא שיח משטרע או מטפס, והיא עומדת בשלכת בחורף. היא פותחה מגפן הבר, הצומחת במזרח התיכון, ולאחרונה הוכח כי היא מצויה גם בארץ ישראל. פריחת הגפן קרויה סמדר, ותוצריה שונים ומגוונים: עלי גפן לבישול, ענבים לאכילה, צימוקים, ריבות ובעיקר יין. מאז ימי קדם היא גדלה בארץ ישראל, הן במדרגות ההרים והן בחולות המישור. גתות עתיקות לדריכת יין, בנויות או חצובות באבן, מצויות במקומות רבים בארץ. הגפן וחלקיה, האשכול והעלה שימשו מוטיב באמנות - בעיטור מבנים, בציורי קיר, בפסיפס ועוד.

- מה מיוחד בעץ הגפן?
- מה טוענת התאנה שמונע ממנה למלוד? מהו היין? מה תפקידו? מה הוא מסמל?
- למה הייתם ממשילים את תרומתה של הגפן?

אמר רבי שמעון בן לקיש: אומה זו כגפן נמשלה.

זמורות שבה - אלו בעלי הבתים. קנוקנות (ענפים דקים) שבה - אלו ריקנים שבישראל.

אשכולות שבה - אלו תלמידי חכמים. עלים שבה - אלו עמי הארץ.

ומעשה ששלחו מארץ ישראל ובקשו רחמים האשכולות על העלים,

שאלמלא העלים אין האשכולות מתקיימים.

(בבלי, חולין צ"ב ע"א)

